

Innholdsfortegnelse

Innledning	2
Om å vokte seg for å spille syk	2
Om seg selv	3
Med forfatteren i sentrum.....	3
I et større perspektiv	5
Med emnet i sentrum	5
Helhet	6
Konklusjon	6

Oppgave 2

Innledning

I første del av oppgaven presenteres sjangertrekkene ved hjelp av et av Montaignes essay. Valget falt på *Om å vokte seg for å spille syk*. I andre del drøftes, ved hjelp av tre utvalgte essay, om det informale essayet egentlig omhandler forfatteren, mer enn emnet. Drøftingens første del presenterer tre utdrag fra tre essayer som kan peke i retning av at forfatteren er i fokus. Videre presenteres tre utdrag som kan vise det motsatte. I oppgavens siste del gjøres forsøk på å føre trådene fra del én og to i drøftingen sammen.

Om å vokte seg for å spille syk

”Montaigne gjør prøve, Montaigne søker. Et essai er ikke en afhandling om et bestemt emne, det er ikke en sagsfremstilling, hvor en holdning eller en sandhed lægges frem; der er ikke en tese, som forsvares med argumenter på rad og række. Et essai er en måde at eftersøge sandheder på – ikke en metode til at finde dem” (Bredal 1992 s. 88). Bjørn Bredals beskrivelse av essayer i hans bok om Montaigne, understreker at det er søken etter sannhet, og prosessen i forbindelse med søkingen som er kjernen i det informale essayet. Et essay skal vise forfatterens tankeprosesser, refleksjoner og belyse et tema ut fra forfatterens egne erfaringer. Det er forfatterens egne tanker rundt et tema som er det viktige, ikke temaet i seg selv.

Temaet i essayet *Om å vokte seg for å spille syk* (Montaigne 2009 s. 496) er som overskriften forespeiler, sykdom. Montaigne reflekterer over sinnets, og fortunas, mulighet til å fremprovosere sykdom hos en selv. Han omtaler flere episoder hvor personen som har spilt syk, tilslutt pådrar seg sykdommen. I en avsporing refererer Montaigne til noe han har lest; en mann drømmer at han ikke kan se, og våkner opp som blind. Den opprinnelige forfatteren tillegger hjernens innbilningskraft æren, men Montaigne er uenig. Som essayist kan han tillate seg dette. Han forsøker ikke å gi fenomenet en medisinsk forklaring, noe han overlater til andre ”[...]om legene vil, kan de finne årsakene[...]” (s. 498). Montaigne gir altså selv tydelig uttrykk for at han ikke er noen ekspert på området. Dette er typisk for Montaigne og sjangeren. Han informerer også om at han selv, av forfengelighet, går med en stokk som han støtter seg til på en tilgjort måte (s. 497). Med dette viser han en ydmyk og selvironisk

holdning, som er vanlig innen sjangeren (Bull-Gundersen, gjengitt etter Ridderstrøm 2010 s. 17). I løpet av teksten vandrer Montaignes tanker over til en dame som ikke vet at hun er blind, for deretter å vandre videre til menneskets evne til å finne ondet utenfor oss selv. Denne vandringen er et av sjangerens viktigste trekk. Montaignes løse assosiasjoner, fører både ham og oss gjennom den dialogiske formen, og videre på veien. Dialogen er et annet fremtredende sjangertrekk som er representert i *Om å vokte seg for å spille syk*. Essayet står brevformen nært og gir det en samtalekarakter. ”Leseren er prinsipielt tilstede som en samtalepartner” (Bull-Gundersen, gjengitt etter Ridderstrøm 2010 s. 16).

Montaignes tekster bruker flere elementer som er typiske for sjangeren. Det er en usystematisk vandring gjennom Montaignes tanker. Han gjør det klart at han ikke er noen ekspert innenfor emnet, og tilnærmer seg det med selvironi, men tillater seg likevel refleksjon og meninger om det. Alt i samspill med mottakeren.

Om seg selv

Med forfatteren i sentrum

Essayet er en personlig og subjektiv sjanger hvor subjektet og jeg-et er i sentrum, ofte mer enn objektet eller emnet. Essayisten holder alle kortene, og tekstene blir til på essayistens premisser (Bull-Gundersen, gjengitt etter Ridderstrøm 2010 s. 17). Emnene som behandles er likevel ikke uten betydning, og er vanligvis filosofiske av karakter. Denne sammenblandingen fører til at det kan være vanskelig å avgjøre hva teksten virkelig omhandler, emnet eller forfatteren. Essayisten har meninger om det meste, uten tanke for om disse er korrekte, støtende eller på tvers av normen. Kanskje gjør dette at essayisten skygger for emnet. På den andre siden er det nettopp undersøkelsen og belysningen av et emne gjennom en selv, som tydeliggjør og karakteriserer sjangeren. ”Montaigne hevder at han benyttet sin egen person som en tilfeldig valgt skjebne, og at han gjennom sine undersøkelser ville kunne komme frem til allmenngyldige sannheter vedrørende mennesket. Han fant det nærliggende å benytte sitt eget subjekt, da han selv var den person han nødvendigvis hadde best kjennskap til.” (Bull-Gundersen, gjengitt etter Ridderstrøm 2010 s. 18).

Carsten Jensen benytter, som Montaigne, egne erfaringer i essayet *Av en ecstasy-brukers bekjennelse* (Jensen 2002 s. 20). Essayet er et innlegg i debatten om narkotika og eventuell legalisering. *Av en ecstasy-brukers bekjennelse* starter med å fortelle om Jensens egne

erfaringer med ungdomstid og narkotiske stoffer, som er utstrakt, og gjør således sin egen stemme i debatten mer relevant. Han bruker av sin egen erfaring for å finne en sannhet som også gjelder for den oppvoksende generasjonen. Samtidig fører kanskje dette til at essayet sier mer om Jensens ungdomstid, enn om rusbruk blant dagens unge. I et avsnitt skriver han ”Men er ikke ungdomsårene nettopp de mest anspente og usikre, ofte henlevd i nesten underjordiske stemninger av mørke og ulykke, og er det ikke på grunn av dette naboskapet til ulykken og døden at unge foruroliger selv når de ikke er synlig opprørske[...]”(s. 24). Gjennom denne, og flere lignende anekdoter, trekker Jensen stadig paralleller til tidligere tider og sin egen oppvekst. Muligens flyttes oppmerksomheten vekk fra emnet, og i retning av Jensen selv.

I essayet *Rot i skrot* skriver Jonathan Franzen om teknologi, kultur og forbrukersamfunnet. Han er skeptisk til forbrukernes stadige jag etter nye teknologier og lettbenet underholdning. Han beskriver seg selv som gammeldags med en frykt for å bli eldre ”Hvis du ikke passer deg, blir du en eldgammel mann i fem – og tredveårsalderen” (Franzen 2004 s. 131). Han verdsetter at det gamle brune stereoanlegget hans opponerer mot de smakfulle sorte boksene som er å finne rundt om i moderne hjem (s. 134). Franzen beskriver en egen trang og stor glede over å finne nytt liv til det andre har kastet ”Den triumferende hjemkomsten med avfallsbytte – snømåker, den virksomme enden av en brukken rive, gulvlamper, ennå levedyktige julestjerner og kokekar av aluminium – var like mye en del av det å skrive skjønnlitteratur som å taste ned det endelige manuset” (s. 133). Essayet skal omhandle forbrukersamfunnet, men beskriver mye Franzens frykt for å bli gammel. Kan hende essayet bærer mer preg av å være en definisjon av ham selv, enn av å være en refleksjon over samfunnet.

Den kalde og likegyldige væremåten til menneskene i New York er tema for Siri Hustvedts essay *Å leve blant fremmede*. Hun reflekterer over hvorfor storbyens innbyggere ignorerer hverandre, og over deres evne til å late som om ingenting angår dem selv. Hustvedts tanker streifer inn på flere situasjoner og mulige forklaringer på dette fenomenet. Hun angriper det fra flere vinkler, og deler sine filosofiske tanker med leseren. Også Hustvedt belyser emnet gjennom seg selv og sine egne erfaringer. Hun er innflytter og beskriver sitt eget møte med denne, for henne, nye og ukjente kulturen. ”På undergrunnsbanen befant jeg meg i nær kontakt med folk jeg ikke kjente, og ble klemt så tett inntil dem at jeg kunne kjenne lukten av pomade, parfyme og svette. Der jeg kommer fra, var en slik grad av nærhet begrenset til

familiemedlemmer og kjærester” (Hustvedt 2008 s. 111). Det er naturlig å tenke at det er like mye Hustvedts egen opplevelse av å flytte fra en liten til en stor by, som er det sentrale.

I et større perspektiv

Med emnet i sentrum

I *Å leve blant fremmede* sklir etter hvert oppmerksomheten vekk fra Hustvedt og hennes personlige opplevelser, til samfunnet og hvordan vi som mennesker forholder oss til hverandre i en stor by. ”Men fordi vi er så mange her, blir det oftest et spørsmål om valg om man aktivt vil legge merke til et menneske. [...] For oss bymennesker, enten det er snakk om dem som er født og oppvokst her eller de tilvente, som meg, er det en egen fryd ved å foreta lynraske situasjonsvurderinger og treffe avgjørelser om det skal handles eller ikke” (Hustvedt 2008 s. 115). I sitatet over har forfatterens egne erfaringer blitt utvidet til og også si noe om alle innbyggerne i New York. Essayet er ikke lenger noe som bare omfatter forfatterens personlige indre liv, men er blitt løftet opp til noe allmenngyldig, som sier noe om alle mennesker. Emnet ses fortsatt med Hustvedts øyne, men ved å undersøke emnet gjennom seg selv, har hun kanskje kommet nærmere en sannhet om menneskets natur.

Det samme, om ikke like tydelig, går igjen også i Franzens essay ”Det er lett å skjønne at et teknoforbruk som skaper massevis av rimelige butikk-kjeder og billige oppvaskmaskiner vil komme enormt mye høyere på popularitetstesten enn et system som det i det tidligere Sovjetunionen, som ikke gjør det” (Franzen 2004 s. 137). Franzens frykt og opponering har blitt til noe allment, som ikke lenger bare sier noe om hans eget forhold til forbrukersamfunnet, men vårt forhold til det. Ståstedet er likevel fortsatt subjektivt, og han beskriver virkeligheten i lys av sin egen oppfatning, og muligens nærmer han seg også kjernen i menneskelig atferd.

I Jensens essay om narkotikalegalisering er også det personlige blitt til noe allment. Jensen skriver normalt avisessayer og er nok mer konkluderende enn Franzen og Hustvedt i sine refleksjoner. Forløpet i tekstene er likevel sammenlignbare. Fra å fortelle om egne erfaringer går han over til å sette problemet i en større sammenheng, og sier noe om hvilke refleksjoner samfunnet bør gjøre seg. ”Vi bør vende blikket innad i mer enn én forstand, og spørre oss selv om de unge ecstasy-brukerne ikke bare adlyder det budet som utgår fra den altdominerende lykkekulturen vi alle er blitt en del av, og som lærer oss å oppsøke og dyrke livet i dets mest

intense og ekstreme øyeblikk[...] (Jensen 2002 s. 23). Det sentrale er ikke lenger Jensens egen omgang med narkotika, men de generelle strømningene i samfunnet.

Helhet

De tre tekstene er eksempler på essayister som bruker seg selv aktivt når de reflekterer over samfunnsmessige og menneskelige temaer. Emnene er kjente og essayistene forsøker å behandle dem fra nye innfallsvinkler, og er til tider nesten selvbiografiske. Alle bruker episoder fra egne liv som inngangsport til sine emner. Forfatterne bruker eksempler med seg selv i hovedrollene. Dette er kanskje nødvendig for å skape et forhold til leseren. Bull-Gundersen skriver at bruken av eksempler beroliger leseren med situasjoner som virker velkjente og åpenbare (Bull-Gundersen, gjengitt etter Ridderstrøm 2010 s. 17). Gjennom dette gjøres essayistenes holdning til emnene, og deres generelle livssyn tilgjengelig for leseren. Vi blir som lesere kjent med forfatterens indre liv og tanker. I løpet av tekstene veksler oppmerksomheten mellom forfatteren selv, digresjoner og tekstens emne.

Like viktig som essayisten er leseren, som må være inneforstått med at essayisten er enerådende i sitt univers (Bull-Gundersen, gjengitt etter Ridderstrøm 2010 s. 18). Fordi teksten er et produkt som er oppstått på essayistens premisser, er det kanskje viktig at leseren blir kjent med forfatterens tenkemåte. Kanskje er dette også en forutsetning for å forstå essayistens usystematiske og udokumenterte tankespinneri. Jensens tanker om det positive ved legalisering av narkotika kunne stått i et annet lys om vi ikke var blitt introdusert for hans egne erfaringer. Hustvedts refleksjoner over storbylivet kunne blitt mottatt annerledes om vi ikke visste at hun har selvopplevde episoder fra nettopp denne byen.

Konklusjon

Drøftingen har ikke ført til et definitivt svar på om det informale essayet er mer om forfatteren selv enn om emnet. De tre essayene har alle eksempler på at forfatteren er i sentrum, samtidig har alle tekstene også eksempler på at emne er i sentrum. Eksempelene hvor emnet er det sentrale kan ikke stå alene, på samme måte kan ikke essayisten skrive uten et emne. Muligens kan man konkludere med at verken forfatter eller emne skygger for hverandre. Begge deler er viktig for prosessen, som er sjangerens viktigste trekk.